

NOAH E. COTSEN LIBRARY OF
YIDDISH CHILDREN'S LITERATURE

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 13094

A GILGL FUN A NIGN

Isaac Leib Peretz

•

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

י. ל. פּרץ פּאַר דער שול

אַגלגול פון אַניגון

רעדאַקטירט פאַר דער וועגט פון א קאָמיטע לערער
ביים צענטראַלן-בילדונגס-קאָמיטעט אין ווילנע

ווילנער פּאַרלאַג פון ב. א. קלעצקין :: 1922

י. ל. פרץ פאר דער שול

א גלגול פון א ניגון

רעדאקטירט פאר דער יוגנט פון
א קאמיטיע לעזער ביים צענטראלן-
בילדונגס-קאמיטעט אין ווילנע

ווילנע — 1922

ווילנער פארלאג פון פ. א. קלעצקין.

I. L. Perc dla Szkoły. „Złoty duch w pieśni“
Drukarnia „Wydawnictwo Wileńskie“ B. Kleckina,
M. Stefanska 23. .

אַ גלגול פון אַניגון.

— אַטאַלנער ניגון ווילט איר?
דאָכט זיך, אין פלוג אַ קלייניקייט—נעמען אַניגון פון אַ טאַל-
נער שלש-סעודות און נאָכזינגען! עס איז אָבער נישט אזוי ווי
עס דאָכט זיך!
דער טאַלנער ניגון מוז געזונגען ווערן ברב עס, חברה מוז
אים זינגען!
אונטערהעלפן ווילט איר? ניין, ברודער! מיט דער הילף
פון פוילישע חסידים זינגט זיך נישט קיין טאַלנער ניגון!
איר האָט גאָר קיין השגה, קיין ידיעה אין גגינה!
איך הער דאָך אייערע פלי-זמרים, אייערע חזנים! עס גרימפלט
זיך, נישט עס שפילט און ביים זינגען רייסט איר אייך, ווי גע-
קוילעטע הענער! אפילו די סיני-ניגונים קומען ביי אייך אַרױס
משונה-ווילד... און אייערע מאַרשן, אייערע קאָזאַקלאַך? זיי זיינגען
נאָך ווילדער ווי אייערע תנועות און הויות! איר זאָגט, עס איז
חסידות!... ביי אונז זיינען אַנדערע חסידים!...
פונדאָבען מיר האָבן גגינה? אפשר קומט עס שוין בירושה
און אפשר ליגט עס אין דער געגנט!
אין אונזער קיעווער געגנט איז אין בית אָן אַפידעלע!
אַ באַלעבאַטיש קינד, אָדער, ווי מען זאָגט אין יענע קאַנטן:
אַ טאַטנס אַ קינד, מוז האָבן אַפידעלע, מוז קענען שפילן...
איר ווילט וויסן, וויפל מאַנסלייט עס געהערן צו אַ שטוב?
קאָסט אויף די ווענט! וויפל עס הענגען פידעלאַך, אַזויפיל
מאַנסלייט!
אַלע שפילן: עס שפילט דער ווידע, עס שפילט דער פאַטער,
עס שפילט דער זון...
עס איז נאָר אַ שאַד, וואָס יעדער דור שפילט זיך זיינס,
שפילט אַנדערש, שפילט באַזונדער!

דער אלטער זיידע שפילט סיני-ניגונים אָדער אזוי חזנישע
ואַכן: אַ „כל-נדרים“, „שושנת יעקב“, אַ „גדי קשור-ידיים“—אָדאגה
וואָס? דער פּאָטער, אַ חסידישער מענטש, צעגייט זיך אין אַ גוט-
ידישן שטייגער! דער זון ווייטער — שפילט שוין פון נאָטן! מען
שפילט שוין גאָר פון טעאַטער!

אַזוי ווי דער דור, אזוי איז דער ניגון!

— וואָס טוען חסידים, און עס פעלט אַ ביסל בראַנפן? רעדט
מען פון בראַנפן!.. זינגען איינער אליין, אָן חברה, אָן אַ ברען פון
עולם, קען מען נישט; וועלן מיר רייַדן פון נגינה...
נגינה, מוזט איר וויסן, איז אַ גרויסע זאַך! גאַנץ טאַלנע
איז געשטאַנען אויף מלוה-מלכהס, און דער עיקר מלוה-מלכה איז
געווען דער ניגון!

עס ווענדט זיך נאָר, ווער עס זינגט און וואָס ער זינגט...
מיט די אייגענע ציגל קען מען שטעלן אַ שול און אַ קלויס-
טער, אַ פּאַלאַץ און אַ תּפֿיטה, און גאָר אַ הקדש!

מיט די אייגענע אותיות שרייבט מען סודות התורה און,
להבדיל, דאָס גרעסטע אַפיקורסות! און מיט די אייגענע קוליות
קען מען אַרויף צו דער העכסטער מדרגה פון התלהבות און
דבקות, און מען קען אַראָפּ ביזן שאול תּחמיה און וואַלגערן זיך
דאָרט ווי אוואָרים אין בלאָטע!

אַ ברייט-ווי מען לייענט עס; אַ ניגון ווי מען זינגט אים!
נעמט, למשל, אַ „פּריילאָכס“; קען עס זיין אַ טאַלנער שבת-
שירהדיקע מלוה-מלכה, — אַ שמחה פון מצוות און מעשים-טובים;
און עס קען זיין די פּרייד פון אַן אויסגעלאָסענעם פּויגל אין
אַ הפּקר-וועלט!

אַ ניגון ברענט, טאַקע „תּוכו רצון אהבה“—אויסגעווייקט איז
ער מיט ליבשאַפט; נאָר ליבשאַפטן זיינען פאַראַנען אַ סך: עס איז
פאַראַנען אהבת המקום, אהבת הבריות, אַ ליבשאַפט צו כל-ישראל...
איינער אָבער האָט גאָר זיך אליין ליב, צי גאָר, רחמנא ליצלן,
אַן אש-ח-איש!

אַ ניגון קלאַנג זיך, אַ ניגון וויינט, נאָר איינער וויינט אויפן
נחש, אויפן פאַרלאָרענעם גן-עדן; אַ צווייטער—אויף גלות השכינה.

אויף חורבן בית-המקדש, אויף אונזער דלות און שפלות! ... "ראה
עמידתנו... קלאַנגט ער זיך, דער ניגון... און נאָך אַ ניגון וויינט, אַז
עמיצן איז אַ יפה-פיה אַנטלאָפּן!

עס איז פאַראַנען אַ ניגון פול מיט בענקשאַפט; נאָר צו וואָס
בענקט ער, דער ניגון? עס בענקט אַנשמה צוריק צו איר שורש,
און עס בענקט אַן אלטער-לב אָן ציין צו יונגע יאָרן מיטן
יונגן יצר-הרע!

נעמט כּאָטש דאָס לידל:

ר' דודל האָט געוואוינט אין וואַסילקאָוו —
אין וואַסילקאָוו

און היינט וואוינט ער אין טאַלנע;
ר' דודל, ר' דודל האָט געוואוינט אין וואַסילקאָוו,
היינט וואוינט ער אין טאַלנע!...

עס זינגען עס טאַלנער, עס זינגען עס וואַסילקאָווער! נאָר
אַז די טאַלנער זינגען, איז עס אַן אמת "פריילאָכס", שפּריצט עס
און ברענט מיט שמחה, מיט תּענוג; זינגען עס אָבער וואַסילקאָ-
ווער, איז עס אויסגעווייקט מיט צער און מרה-שחורה! און ווענדן
ווענדט זיך עס אין דער נשמה, וואָס מען גיט אַריין אין
ניגון!...

דער ניגון, מוזט איר וויסן, איז אַ סך-הבל פון קולות, אָדער,
ווי יענע זאָגן—טענער.

די קולות אָדער די טענער נעמט מען פון דער טבע; זיי
איז קיינער נישט מחדש, און אין דער טבע פעלט נישט קיין
קולות. אלץ האָט אַ קול, זיין אייגענעם קלאַנג, אויב נישט גאָר
אַ גאַנצן ניגון!

די גלגלים, האָבן מיר אַ קימא לן, זינגען; טאָג און נאַכט—
"יום ליום... לילה ללילה..." האָבן זייער זמר... מענטשן און פייגל
זינגען, חיות ובהמות זאָגן שירה... אַ שטיין אָן אַ שטיין קלאַפט,
מעטאַל קלינגט... וואַסער, אַז עס לויפט, שווייגט עס ניט; היינט
אַ וואַלד! ביים קלענסטן ווינטל, זינגט ער דאָך אַ "וואַלאַך", אַן
אמתן, שטילן, זיסן וואַלאַך! און די באַן, למשל — די חיה-רעה,

מיט די רויט-פלאַמענדיקע אויגן, אז זי לויפט, באַטויבט זי נישט מיט איר געזאַנג? אפילו די שטומע פיש, האָב איך אין אַן אַלט ספר געזען, גיבן אויך אַמאָל אַרויס פון זיך אַ קול נגינה. טייל פיש, שטייט אין ספר, שווימען פון צייט צו צייט צו צום ברעג, קלאַפן מיט די עקן אין זאַמד, אויף אַ שטיין און זיינען זיך דער- מיט מחיה!

ווייניק קולות? מען דאַרף נאָר האָבן אַן אויער, עס זאָל די קולות אויפכאַפן ווי אַ נעץ, איינזאַפן ווי אַ שוואַם!
נאָר פון טענער אַליין איז נאָך קיין נישט!
אַ הייפן ציגל איז נאָך נישט קיין הויז!

דאָס איז ערשט דער גוף פון נישט; ער דאַרף נאָך אַ נשמה און די נשמה פון אַ נישט איז שוין אַ געפיל פון אַ מענטש; זיין ליבשאַפט, זיין צאַרן, לייטזעליקייט, נקמה, האַרצבענקעניש, חרטה, צער, אַלץ, אַלץ, וואָס אַ מענטש פילט, קאָן ער אַריינגעבן אין אַ נישט און דער נישט—לעבט.

וואָרים איך, רבותים, גלויב, אז דאָס, וואָס מיך איז מחיה, מוז אַליין האָבן אַ היות, לעבט אַליין!

און היינט, אז אַ נישט איז מיך מחיה, אז איך באַקום פון אַ נישט אַן אמת היות, אַ נייע נשמה, זאָג איך, אז אַ נישט לעבט... און וואו ראי: נעמט אַ נישט און צעשניידט אים, זינגט אים קאַפּויר, כאַפט פריער אַרויס די מיט און דערנאָך זינגט די התחלה מיטן סוף, נו, האָט איר אַ נישט? בסך-הכל האָט איר אַלע קולות, עס פעלט אייך קיין איינציקער טאָן, נאָר די נשמה איז אַרויס! איר האָט אַ לעבעדיקע ווייסע טויב געקוילעט און אונטערן מעסער איז אַרויס די נשמה!

עס איז געוואָרן אמת, אַ בר-מנן פון אַ נישט!
אין טאַלנע איז ברור כּשמש, אז אַ נישט לעבט!

און אַ נישט לעבט, און אַ נישט שטאַרבט; און מען פאַרגעסט אַ נישט, ווי מען פאַרגעסט אַ שוכן-עפר!
יונג און פריש איז ער אַמאָל געווען, דער נישט! מיט פריש

לעבן האָט ער געשפּריצט... מיט דער צייט איז ער אָפּגעשוואַכט
געוואָרן, ער האָט אָפּגעלעבט זיין צייט און די כּוחות זיינען אים
אויסגעגאַנגען... עבר-ובטל איז ער געוואָרן... דערנאָך איז זיין
לעצטער הויך אַרײַן אין דער לופט און ערגעץ פאַרשטיקט גע-
וואָרן—ואיננו!...

נאָר אַ ניגון קען אויפשטיין תּחית המתים...
פלוצים דערמאָנט מען זיך אַן אַלטן ניגון, ער שווימט פּלו-
צים אַרויס און רייסט זיך פּון מויל אַראָפּ... נישט ווילנדיק, לייגט
מען אין אים אַרײַן אַניי געפּיל, אַ נייע נשמה, און כּמעט אַנייער
ניגון לעבט...
דאָס איז שוין אַגלול פּון אַ ניגון...

איר פאַרשטייט מיך ווייניק... רעדט מיט אַ בלינדן וועגן
ליכט.

ווייסט איר וואָס? מעשיות האָט איר דאָך ליב, וועל איך
איך דערציילן אַ מעשה וועגן אַגלול פּון אַ ניגון... הערט!

דריי-פּיר מייל אונטער בערדיטשעוו, באלד נאָכן וואַלד,
איז פאַראַנען אַ שטעטל מאַכנאָוקע; און אין דעם מאַכנאָוקע איז
געווען אַ נישקשהדיקע קאָפעלע כּלי-זמר. נאָר דער ראש-וראשון
זייערער, ר' חיימל האָט ער געהייסן, דער איז געוועזן אַ בריה פּון
אַ מוזיקאַנט, — פּדהצור בערדיטשעווערס אַ תּלמיד. דער ר' חיימל
איז נישט געוועזן קיין מחדש פּון ניגונים, דאָס הייסט: ער איז
נישט געוועזן קיין קאָמפּאָזיטאָר; נאָר אויספירן אַזאך, מטעים
זיין, פאַרטייטשן, ממש אַרײַנלייגן אין האַרץ — דאָס האָט ער גע-
קאָנט; אין דעם האָט שוין זיין גבורה געשטעקט!
אַ ייד איז ער געוועזן אַ דאַרער, אַ טרוקענער, האָט ער אָבער
אַנגעהויבן שפּילן, איז ער פּלוצים געוואָרן גאָר אַן אנדער מענטש:
די אייביק אַראָפּגעלאָזטע ברעמען האָבן זיך לאַנגזאַם אויפּגעהויבן,
און פּון די שטילע, טיפע אויגן איז געפּאַלן אַן אמתע שײַן פּון
רחמנות איבערן בלאַסן פנים. מען האָט געווען בחוש, אַז צינד איז

ער נישט קיין היגער, זיינע הענט שפילן אליין, סון זיך, און די נשמה פליט ערגעץ ארום, הויך, הויך אין עולם הומרה... טייל מאָל פלעגט ער זיך פאַרגעסן און אָנהויבן זינגען אויך, און אַ קול האָט ער געהאַט—אַ קלאַרנעט, אזוי קלאַר און אזוי ריין...

וואָלט דער חיימל נישט געוועזן קיין פרומער, פשוטער ייד, כמעט אַ תם, וואָלט ער זיך נישט געקוועלט מיט אַכט קינדערלאַך אין מאַכנאַווקע. ער וואָלט שוין ערגעץ געשפילט אָדער געזונגען אין אַ טעאַטער, און אפשר קאַר-חזן געוואָרן אין אַ בערלין צי פאַריז... נאָר אַ זוינע לייט גיט שוין אַרויס פון זיך בערדיטשעוו. חיימל תם זיצט זיך אינדערהיים און באַרגט חדשים-לאַנג אין אַלע שפייז-געוועלבלאַך על חשבון פון אַ באַלעבאַטישער חתונה, וואָס מוז דאָך אַמאָל זיין!

און דעמאָלט האָט זיך פונקט געמאַכט אַ גבירהשע חתונה! און ביים פער פון מאַכנאַווקע, ביי בערל קאַצנערס אלמנה.

בערל קאַצנער אליין, — ווערגן זאָל ער מיך קומען, — איז געוועזן אַ גרויסער וואַכערניק, אַ קמצן — נאָך אַ גרעסערער. אין מויל אַריין האָט ער זיך נישט פאַרגווען... ער פלעגט אַרומגיין און קלויבן קרישקעלאַך נאָך די קינדערס עסן... אַן אייזערן האַרץ האָט ער געהאַט, דער מענטש!

פאַרן טויט, כמעט אינמיטן דער גטיסה רופט ער צו דעם עלטסטן זון, הייסט זיך דערלאַנגען די ביכער, און ווייזט אָן מיט אַ ברוינעבלאַעם-פינגער, וואו עס איז נישט באַצאָלט קיין ראַטע! און „פראַלאַנגירן, זאָגט ער, חס ושלום! הערסט! בגזרת כבוד-אב!“

דערנאָך האָט ער צוגערופן דאָס ווייב און געהייסן באַ-האַלטן דאָס קופער, וואָס האָט געהאַנגען אויף דער וואַנט: „מאָך איך צו אַן אויג—זאָגט ער—איז אַלץ הפקר!“ און מיט דעם איז אים די נשמה אַרויס!

איבערגעלאָזט האָט ער טאַקע אַ האַלבן מיליאָן! ווי געזאָגט, חתונה דער טאַכטער מאַכט די אלמנה, און זי איילט צו, ווייל זי וויל זיך אליין אויך לאָזן ריידן אַ שידוך; אַ שטיין איז איר אַראַפ פון האַרץ! אויפגעריכט איז זי געוואָרן! .

און אז היימל כלי-זמר דארף אויך חתונה מאכן אַטאַכטער-
וואַרט ער מן הסתם אויף דער חתונה, ווי אויף משיחן...
פאַלט אָבער איין דער אלמנה, אז זי וויל אַראָפּברענגען
פּדהצורן פון בערדיטשעוו.

באשר בכך? עס וועלן זיין קיעווער מחותנים, קיעווער מבינים,
וויל זי צום באַדעקנס אַנייען אל מלא רחמים; ניט, זאָגט זי,
קיין אלטע אָפּגעשלאָגענע הושענא! עס קאָסט אַזויפיל, זאָל נאָך
קאָסטן, און זאָלן די קיעווער זען!
חיימל איז שיר אויסגעגאַנגען.

אין שטאָט איז אויך געוואָרן אַ גערודער; מען האָט אים
זייער ליב געהאַט, חיימלעך; און עס איז גלאַט אַרחמנות אויף
אַיזן אַן אַביון!... מע לייגט זיך אַריין אויף אַפּשר; און סוף-כל-
כּוֹף איז געבליבן, אז שפּילן זאָל טאַקע חיימל מיט דער קאַפעלע,
נאָך פאַר דער חתונה זאָל ער זיך אַראָפּכאַפּן, אויף דער גבירהס
הוצאות, קיין בערדיטשעוו און ברענגען פון פּדהצורן אַנייען אל
מלא רחמים.

חיימל כאַפט עטלאַכע רובל, — דערפון לאָזט ער איבער
אַ גרעסערע העלפט דער ווייב מיט די קינדער — דינגט אַ פּור, און
לאָזט זיך קיין בערדיטשעוו.
און דאָ הייבט זיך אָן די מעשה מיטן גלגול.

ווי זאָגט מען עפעס, אַן אַרימאָן האָט מזל! פאַרט חיימל
פון איין זייט אַריין קיין בערדיטשעוו, און פּדהצור פאַרט פון
דער אַנדערער זייט אַרויס פון בערדיטשעוו! פונקט האָט מען
אים פאַרבעטן קיין טאַלנע אויף מלוה-מלכה! דער טאַלנער, מוזט
איר היסן, האָט שטאַרק געהאַלטן פון פּדהצורן „סודות התורה“,
פלעגט ער זאָגן, „שטעקן אין זיינע ניגונים! עס איז נאָר אַ שאַד,
וואָס ער אַליין ווייסט זיי נישט!“

מילא, חיימל דרייט זיך אַרום ווי אַן אָפּגעסמטער אין
די גאַסן.

וואָס זאָל ער טאָן? אַהיים פאַרן אָן אַן „אל מלא רחמים“
טאָר ער נישט — די וועלט וועט זיך קערן! נאָכפאַרן קיין טאַלנע.

אָדער וואַרטן, ביז פּדהצור וועט צוריקקומען, קען ער נישט—ער
האַט אויסגערעכנטע הוצאות! די גבירה האָט אים ווייניק-וואָס
געגעבן און איבערגעלאָזט דער ווייב האָט ער אַסך! האָט ער
טאַקע ווילד צער!

פלוצים, דערזעט ער אין גאס אַזא מין סצענע:
שטעלט אייך פאַר, אין אַ שיינעם, העלן וואָכנטאָג, גייט
זיך איבער דער גאס אַווייבל, אָנגעטאָן בגדי שבת ויום טוב,
אָדער ווי מען זאָגט אין יענע קאַנטן, אויסגעפּוצט אין האָניק און
אין עסיק... אויפן קאַפּ טראָגט זי אַ מאָדנעם ציפּיק, מיט לאַנגע,
לאַנגע בענדער, סטענגעס פון פאַרשיידענע לעבעדיק-שרייענדיקע
קאָלירן!

— ער האַנט האַלט זי אַ גרויסע ווייסע, זילבערנע טאַץ.
דעם ווייבל גייען נאָך פּלי-זמר און שפּילן, און דאָס ווייבל
גייט טאַנצנדיק. טיילמאָל שטעלט זי זיך אָפּ מיט די פּלי-זמר פאַר
אַ שטוב, אָדער פאַר אַ קלייט, און מאַכט אַ טענצל אויפן אָרט...
די מוזיק רופט אַרויס מענטשן פון אַלע זייטן, טירן און פענסטער
זיינען אָנגעפּראָפּט—קאַפּ אויף קאַפּ...

די מוזיק שפּילט, דאָס ווייבל טאַנצט, די קאָלירטע בענדער
צעפּליען זיך אין דער לופטן, די טאַץ בלאַנקט און בליצט... דער
עולם שרייט: "מול טוב" און וואַרפט מטבעות; דאָס ווייבל טאַנצט
אונטער און כאַפט זיי אַריין אין טאַץ, — די מטבעות בליצן און
קלינגען צו צום טאַקט...

וואָס איז עס? אַ קלייניקייט: בערדיטשעוו איז אַ יידישע
שטאָט און האָט יידישע מנהגים; אַזוי איז מען זיך נוהג צוואַמען-
זונעמען אויף הכּנת-בלה!...

חיימל האָט עוואַוסט פון מנהג. ער האָט געוואוסט, אַז די
ווייבער קלערן זיך אויס טענק, און פּדהצור אַליין מאַכט פאַר
יעדעס מאָל אַ נייעם ניגון; דאָס איז שוין זיין מצוה געוועזן! מען
קומט צוין אים, מען זעצילט אים פון דער פּלה, פון איר משפּחה,
פון שידוך, פון דלות... ער הערט, שווייגנדיק, מיט פאַרמאַכטע
אויגן, טייל מאָל פאַרשטעלט ער זיך דעם פנים מיט די הענט

און אז מען ענדיקט, עס ווערט שטיל, הייבט אָן פדהצור צו ברוי-
מען אַניגון...

דאָס אַלץ האָט חיימל געוואוסט, וואָס דען שטייט ער מיט
אַפענע מויל און אויערן?

ער האָט נאָך אזאָ „פריילאָכס“ נישט געהערט. עס לאַכט און
וויינט צוזאַמען; עס פילט זיך אי צער, אי תענוג. האַרץ=וויי און
גליק; אַלץ אויסגעמישט, צוזאַמענגעשמאַלצן... אָן אמתער יתומה
אַ חתונה!

פלוצלונג איז ער אונטערגעשפרונגען: ער האָט וואָס ער
דאַרף!

צוריקפאַרנדיק פון בערדיטשעוו, האָט דער בעל-עגלה אויפ-
גענומען פאַרשוניצען. חיימל האָט אים נישט געווערט. און די פאַר-
שוניצען, און גראָד מבינים, האָבן דערציילט, אז אזוי ווי זיי זיינען
אַריינגעפאַרן אין וואַלד, האָט חיימל אָנגעהויבן צו זינגען.
געזונגען האָט ער פדהצורס „פריילאָכס“, נאָר דערפון איז
שוין געוואָרן גאָר אַן אנדערע זאַך, דער מזל-טוב פון הכנסת-פלה
איז מגולגל געוואָרן אין אמתן „אל מלא רחמים“.
און אינמיטן שטילן גערויש פון ביימער איז אַרויסגעשוואו-
מען אַ שטילער, זיסער שטילער ניגון...

און דעם ניגון, האָט זיך געדאַכט, האַלט אונטער אַגרויסע,
נאָר אַ שטילע קאפעלע משוררים, דאָס האָבן גערוישט די ביימער
אין וואַלד...

שטיל און האַרציק האָט זיך דער ניגון געקלאָגט; געבעטן
זיך רחמים, ווי אַ קראַנקער בעט אויף זיין לעבן...

דערנאָך הייבט דער ניגון אָן צו זיפּצן, צו בעטן זיך מיט
קווע אויסגעשרייען; מען פילט, אז עמיץ קלאַפט זיך אין האַרץ
אַריין „על חסא“—, צי איז עס יום-כפור, צי זאָגט עמיץ ווידוי?
נאָר העכער, און אין איין וועג צעבראַכענער, ווערט דער
קול; וואָס אַמאַל אָפּגעריסענער, ווי פון טרערן דערשטיקט, ווי פון
יסורים איבערגעהאַקט—דערנאָך עטלאַכע טיפּערע זיפּצן, אַ שאַר-

ער אויסגעשריי! איינער... א צווייטער און פלוצלונג רייסט זיך
עס אינגאנצן אָפּ, שטיל, — עמיץ איז געשטאַרבען...
דער ניגון וועקט זיך ווייטער אויף, און ער פאלט שוין אריין
אין הייסע, ברעגענדיקע געשרייען. און די געשרייען פליען, יאָגן
און פלאַנטערן זיך; עס ווערט אַ הימל-געשריי, אַיאָמער — ווי ביי
אַ לוויה!

און אינמיטן דער לוויה שווימט אַרויס אַ דין, ריין קינדיש
קול; איז עס נאָס, ציטעריק און דערשראָקן. —
קדיש זאָגט אַ קינד!

און עס גייט איבער אין אַ שטייגער: הוריות, דמינות,
טוינטער געדאַנקען, וואָס גייען לאַנגזאַם איבער אין זיסע, באַרימט-
האַרציק-זיסע מעלאָדיען... עס טרייסט עס רעדט איין... און מיט
אַזא גוטסקייט, מיט אַזאַ מסירת נפש, מיט אַזאַ פעסטן גלויבן,
אַז עס ווערט ווייטער גוט, ווייטער זיס; עס גלוסט זיך ווייטער צו
לעבן. עס ווילט זיך לעבן, עס ווילט זיך האָפּן!
אויסגעגאַנגען זיינען שיר די מענטשן.

— וואָס איז עס? פרעגן זיי.
— אַן "אל מלא רחמים", ענטפערט ר' חיים. פֿאַר קאַצ-
נערס יתומה אַן אל מלא רחמים!
— נישט פֿדאי אפילו, ענטפערן זיי, אַן עבירה דער ניגון.
נאָר די וועלט וועט איר אָפּנעמען, ר' חיימל, די קיעווער ליי.
וועלן אויסגיין....

די קיעווער לייט ווינען נישט אויסגעגאַנגען!
ביי די קאַצנערס איז שוין קיין יידיש באַלעבאַטישע חחונה
נישט געווען... און דער אל מלא רחמים האָט פֿאַרן עולם נישט
געפֿאַסט.
די קיעווער לייט ווילן בעסער טאַנצן מיט דאַמען. נאָך
וואָס "שטייגער"? נאָך וואָס "מאַראַלישע" זאַכן?
און גלאַט, נאָך וועמען אַן אל מלא רחמים? נאָכן אַלטן
קמצן?
דער אַלטער קמצן זאָל לעבן, וואָלט די כלה קיין העלפּס

בדן נישט געהאט, קיין אויסשטייער אודאי נישט, עס וואָלט די
חתונה גאָר אַן אַנדער פנים געהאַט! זאָל ער היינט אויפשטיין
און זען דאָס ווייס אַטלאַסענע קלייד מיט שפיצן, דעם שלייער;
זאָל ער זען די וויינען, די טאַרטן, די פישן און פליישן, אונטער
זועלכע עס ברעכן זיך די טישן, — וואָלט ער דאָך נאָך אַמאָל
געשטאַרבן און — שוין נישט אזוי ליבט ווי פריער!
און וואָס דאַרף מען די גאַנצע צערעמאָניע, די גאַנצע באַ-
דעקנס... אַלטע נאַרישע מנהגים!

— געשווינדער! שרייט דער קיעווער עולם.
דער אָרימער חיימל! ער האָט אָפגעשטעלט די
קאַפעלע, מיט האַרצקלאַפן, געצויגן דעם סמיטשיק איבער
די סטרונעס... דער פראַסטער עולם האָט שוין אָנגעהויבן פינט-
לען מיט די אויגן, ביי טייל רינען שוין טרערן, — און דאָ גיט
איינער, אַ קיעווער, אַגעשריי:

— וואָס איז דאָ? אַ חתונה צי אַ לוויה?
און אז חיימל מאַכט זיך נישט הערנדיק און שפילט ווייטער
הייבט ער אָן, דער קיעווער, צו פייפן...
און פייפן פייפט ער גראַד אויסגענומען וואויל... ער האָט
שוין געכאַפט דעם ניגון און פייפט אים פּוהיה! און פייפט, וואָס
אַמאָל געשווינדער, אויסגעלאַסענער, ווילדער! און אַלץ דעם איי-
גענעם ניגון!...

די קאַפעלע בלייבט שטיל, און עס הערט זיך נאָר אַ מלחמה
צווישן דער מאָראַלישער פידל מיטן עזות-מחוצפן פייפן...
און דאָס פייפן איז גובר! עס יאָגט אונטער דעם סמיטשיק!
די פידל וויינט שוין נישט, פריער קרעכצט זי, דערנאָך הייבט זי
אויך אָן צו לאַכן!

און פּלוצים האָט חיים איבערגעהאַקט. מיט פאַרביסענע ליפן
און ווילד-ברענענדיקע אויגן, שפּרינגט ער איבער אויף אַן אַנדערע
סטרונע, און הייבט אָן נאָך געשווינדער צו שפילן, איבעריאָגן וויל
ער דאָס פייפן!

ניין, עס איז שוין קיין שפילן נישט געוועזן! די פידל
וואַרפט אַרויס פון זיך אָפגעריסענע געשרייען, געוואַלדיקע קולות...

און זיי ווארפן זיך, און דרייען זיך ארום ווי אין א ווירבל-ווינט,
אלץ ארום, דאכט זיך, טאנצט: די שטוב, די קאפעלע, די געסט,
די כלה אויף דער שטול, חיימל אליין מיט דער פידל...
עס איז קיין פריילאכס, קיין אל מלא רחמים, עס איז קיין
שפילן! א טאנצנדיק-משוגעת איז עס, א ווילד-משונהדיקער חולה-
נופל, רחמנא-ליצלן...

און עס האָט אזוי לאנג געדויערט, ביז די סטרווע האָט
געפלאַצט.

— בראַוואָ, חיימל, בראַוואָ! — האָבן די קיעווער לייט
געשריען...

צי האָבן זיי דערמיט דעם אלטן קמצן א טובה געטאָן?
אז אָסור!

אין עטלאַכע יאָר ארום איז דער ניגון, מן הסתם דורך
איינעם פון די קיעווער לייט, אַריין אין טעאַטער!
וואָס איז אזוינס טעאַטער! אלטע משכילים פלעגן גלויבן,
אז טעאַטער איז בעסער פאַר אַ מוטער-ספר, שטאַרקער פאַרן
"ראשית חכמה" להבדיל! איר זאָגט אַוודאי, אז טעאַטער איז
טרפה ווי חזיר...

ביי אונז זאָגט מען, אז עס ווענדט זיך אין דעם, וואָס
מען שפילט אין טעאַטער!

געוועזן איז עס שוין אין וואַרשע...

דאָס טעאַטער איז פול, קאָפּ אויף קאָפּ. די מוזיק הייבט
אָן שפילן.

וואָס שפילט די מוזיק?

א גערויש, אַ מהומה שפילט זי, — אַ דור הפלגה! חיימלס
"אל מלא רחמים", גאָר אויפן אָרט פון וואָלאַך — אַ מהומה: די
כלים יאָגן זיך, טרייבן זיך און קנאַקן

עס רודערט, עס קלאַפט און עס פייפט... נישט עס דונערט,
נישט הייזער פאַלן, גלאַט אַ געפילדער! צי גליטשן זיך שדים
אויפן ים הקרח, צי רייסן זיך טויזנטער חיות רעות טון גיהנם
ארויס? אַ ציטערניש נעמט דורך דאָס טעאַטער!

פלוצים רייסט זיך אריין דער באַס! מבלומרשט, אין פעס
איז ער! ער בייזערט זיך. וואָס איז דאָס? נאָר — פאַלש! מען
פילט, אַז ער בייזערט זיך גישט ערנסט. און אַ מאַדנע פייפערל
שפרינגט אונטער, עס פליט דורך די קאָפּעלע מיט זיגזאָגן פון
אַ בליץ און מיט אַ געלעכטער פון אַן אמתן לץ: כאַ-כאַ-כאַ! און
כי-כי-כי! דער קלאָרנעט איילט זיך נאָך! און מעשים טוט ער,
דער קלאָרנעט! להכעיס טוט ער, מען פילט בחוש דעם להכעיס!

און אַצונד ערשט שווימען אַרויס דריי-פיר פידל... און
משונה-זיס שפילן זיי, די פידל, משונה-זיס ווי די תאווה אַליין,
ווי דער יצר-הרע, ווען עס רינט אים האָניק פון מויל! און עס
גאַרט זיך אַריין, דאָס שפילן, אין די הערצער; עס פליסט אַריין
ווי אַ בוימל און פאַרשיכורט ווי אַלטער וויין!

אויפגעפלאַמט ווערט דאָס טעאַטער: די מיילער אָפן, און די
אויגן בליצן!

און דאָ הייבט זיך ערשט אויף דער פאַרהאַנג און עס באַ-
ווייזן זיך אַן „ער“ און אַ „זי“ — אַ „בן-מלך“ מיט אַ „בת-מלכה“,
און זיי זינגען!

זיי זינגען מיט ווערטער, מיט פלאַמענדיקע ווערטער, ווי
ברענענדיקע שלאַנגען פליען זיי פון די מיילער אַרויס! און דאָס
גיהנם ברענט זיי אויף די פנימער; ווי די טייולאָנים שפרינגען
זיי זיך אַקעגן! און דאָס האַלזן זיך, דאָס קושן זיך, דאָס זינגען
און דאָס שפרינגען — גייט אַלץ שנעלער און שנעלער, און ווערט
פייער-פלאַמענדיקער מיט יעדער רגע!

און אינם פייער ברענט שוין דאָס גאַנצע טעאַטער. די
גאַנצע גאַלעריע מיט זכרים און נקבות, מיט די דערהיצט פאַר-
שוויצטע פנימער און ווילד פלאַמענדיקע אויגן... ווי אַ מבול האָט
עס פאַרפלייצט!

און דאָס גאַנצע טעאַטער זינגט!

אַ ים פון ברענענדיקער תאווה האָט זיך אויסגעגאָסן —
אַ גיהנם ברענט! שדים טאַנצן, בלאַכי-חבלה פירן אַ פייערדיק
ראַד...

דאָס איז געוואָרן פון פדהצורס "הכנסת-כלה, דורך חיימלס אל מלא רחמים, מיטן קיעווערס הילף!

נאָר פאלן האָט קיין שיעור נישט!
חרוב געוואָרן איז דאָס "יידישע" טעאטער. די "בני-מלכים" זיינען צוריק שוסטער און שניידער געוואָרן; די בת-מלכהס האָבן זיך צוריקגעשטעלט צום קוימען. און מאַנכע פון די טעאטער-ניגונים זיינען מגולגל געוואָרן אין שאַרמאַנקעס...
אונזער ניגון איז שוין קוים צו דערקענען!
אן אויסגעקראַכענער דיוואַן ליגט אויסגעשפּרייט אויף אַ הויף... צוויי מענער אין לייבקאָליר מאַכן קונצן, צוזאַמען מיט אַן אויסגעדאַרט בלאַס מיידעלע, וואָס זיי האָבן ערגעץ געגנבעט...
איינער כאַפּט אַ לייטער אויף אַ צאָן. פייל פון בויגן לויפט דאָס מיידעלע אַרויף ביזן העכסטן שטאַפל, און שפּרינגט פון דאָרטן אַראָפּ, און בלייבט שטיין אויפן צווייטנס אַקסל! דער ערשטער דערלאנגט איר דערווייל אין פלייצען זי מאַכט עטלאַכע קאָזיאַלקעס אין דער לופט, און בלייבט שטיין, פאַרן עולם אין הויף, מיט אַן אויסגעשפּרייטער האַנט, און בעטלט אַ נדבה!
עס איז אויך אַ טעאטער, נאָר אַ טעאטער פאַר געמיינע לייט! פאַר משרתים און דינסטן!
אונטערן הימל שפּילט מען. קאָסט עס ביליג, קויפט מען קיין בילעטן נישט, וואַרפט מען צווייערס און דרייערס! און זי מאַכט עס אזוי קונציק, דאָס דאַרע מיידעלע!
דיקע טראָפּן שווייס רינען איר פון רויט געמאַלטן פנים, אין די איינגעפאַלענע אויגן ברענט אַ צער, — נאָר דאָס זעט נישט דער עולם, זי אַטעמט שווער, דאָס הערט ער נישט! ער זעט נאָר די שיינע קונצן, ער הערט נאָר די שיינע מוזיק פון שאַרמאַנקע!
אין די נשמה אין דעם דאַרן גוף פון אַרומען, געגנבעטן קינד, און דער אַרימער ניגון אין דער הייזעריק-בלעכערנער שאַר-מאַנקע, — ביידע קרעכצן, וויינען און צאַפלען, ביידע בעטן זיך תּיקון...

עס איז אָבער באַשערט געוועזן, אַז פֿלהצורס ״הכנסת פֿלה״
וואָל אויפגעריכט ווערן! גייענדיק פֿון הויז צו הויז, וואַנדערנדיק
פֿון שטאָט צו שטאָט, האָבן די קונצנמאַכער אַזוי לאַנג מיטגע-
שלעפט דאָס אַרימע קינד, ביז עס איז, לאַ עליכס, קראַנק געוואָרן.
עס איז געוועזן אין ראַדזיוויל ביי דער גרעניץ. דאָרט
האָבן זיי דאָס קראַנקע קינד איבערגעלאָזט אונטער אַ צוים און
זיינען די גרעניץ אַריבער. יאָג נאָך דעם ווינט אויפן פעלד!
האַלב נאַקעט מיט ברוינע-בלאַע צייכן פֿון שלעג אויפן לייב, איז
עס געלעגן אין אַ היץ!
רחמנותדיקע לייט האָבן דאָס קינד אויפגעהויבן און גע-
טרָאָגן אין הקדש אַרײַן... אויסגעהאַלטן האָט דאָס קינד אַ טיפּוס,
און אַרויס איז עס פֿון שפיטאַל אַ בל נדע אויף ביידע אויגן!
און אַצונד בעטלט דאָס אַרימע קינד. פֿון הויז צו הויז גייט
עס, פֿון טיר צו טיר און בעטלט...
און כּמעט זי רעדט נישט... זי קען מיט ווערטער נישט בעט-
לען... זי שטעלט זיך ערגיץ אָפּ, און וואַרט; דערזעט מען זי נישט,
הייבט זי אָן זינגען איר ניגון מען זאָל זי דערהערן... און דער
ניגון איז פֿון דער שאַרמאַנקע!
און וואָס זאָגט אַצונד דער ניגון?
רחמים בעט ער זיך! רחמנות פֿאַר אַן אומגליקלאַך קינד...
״שלעכטע מענטשן האָבן מיך אַרויסגעגנבעט פֿון אַ גוטן
טאַטן, פֿון אַ האַרציקער מאַמען, פֿון אַ וואַרימער און זאַטער היים!״
״מען האָט מיך אַרויסגעריסן פֿון אַלעם גוטן; אויסגענוצט
און אַרויסגעוואָרפֿן ווי אַ שאָל פֿון אַן אויסגעגעסענער נוס״!
״רחמנות פֿאַר אַן אַרים, אַרים קינד!״
און נאָך בעט זיך דער ניגון:
״עס איז קאַלט און איך גיי נאַקעט; הונגעריק בין איך
אויך.. און דעם קאַפּ, וואו אַנידערצולייגן, האָב איך אויך נישט...
און בלינד בין איך דערצו!״
אזוי האָט דער ניגון געבעטן. און דאָס איז געוועזן זיין
ערשטע מדרגה אַרויף — מען האָט דורך אים צדקה געגעבן!

אין ראדזיוויל איז געווען א ייד א למדן... ער איז אפילו קיין מתנגד ניט געוועזן. קיין חולק אוודאי נישט, נאָר ער האָט פשוט קיין צייט נישט געהאַט צו פאָרן... ער האָט די גמרא נישט פאַרמאַכט!

פאַר ביטול תורה האָט ער מורא געהאַט!
מען זאָל אים אין בית-המדרש נישט מבטל זיין פון למוד,
פלעגט ער זיצן און לערנען אינדערהיים; דאָס ווייב זיצט
א גאַנצן טאָג אין קלייט, די קינדער — אין חדר.
עס פלעגט אים אַמאָל דורכפליען אין קאַפּ א רעיון: אפשר
פאָרן ערגעץ? דאָס האָט אים דער יצר-טוב, מן הסתם, אונטער-
געזאָגט. וואָס טוט דער יצר-הרע? פאַרשטעלט ער זיך אין יצר-
טוב און ענטפערט: מהיכא תיתי, אוודאי דאַרף מען אַמאָל פאָרן!
נאָר עס איז נאָך צייט: מען דאַרף פריער ענדיקן די מסכתא,
יענע מסכתא!... און אזוי זיינען אַוועק חדשים און יאָרן!
פון הימל האָט מען אָבער, א פנים, געוואָלט, ער זאָל
קומען צו ר' דודלען!

מאַכט זיך אזא מעשה:

איינמאָל זיצט ער זיך, דער למדן, און לערנט, און דער-
הערט א געזאָנג פאַר דער טיר; בייזערט ער זיך אויף זיך אליין;
אז מען זיצט און לערנט דאַרף מען נישט הערן, וואָס אין
גאָס, וואָס פאַר דער טיר טוט זיך! מען דאַרף בטל ווערן אין
דער תורה!

ער הערט דאָך אָבער פאָרט; נעמט ער און פאַרשטאַפט
זיך מיט די פינגער די אויערן. דער ניגון גנבעט זיך אָבער
פאָרט אריין; אונטער די פינגער גנבעט ער זיך. ווערט ער נאָך
מער בייז, כאַפּט ער מיט פּעס די לאַנגע באָרד אין מויל אריין
אין, בייסנדיק די באָרד, לערנט ער ווייטער! מיט כוח לערנט ער
דער ניגון לאָזט נישט אָפּ. ער הערט אים וואָס אַמאָל שאָר-
פּער. אינמיטן דערפילט ער, אז עס איז קול באשה — א מיידל
זינגט! גיט ער שוין א געשריי אַרויס אויף א קול: חצופה! אַוועק
פון מיין הויז! גייט דער ניגון אַוועק... נאָר, א מעשה נורא —
מען זינגט שוין נישט, און ער הערט ווייטער! דער ניגון זינגט

זיך אים אליין אין אויער, אין דער נשמה! מיט כוח קוקט ער
אין ספר אריין, מיט כוח וויל ער זיך דורכנעמען מיט דער סוגיא,
עס גייט נישט! דעם למדנש נשמה ווערט וואָס צומאָל פולער און
פולער מיטן ניגון...

פאַרמאַכט ער די גמרא און שטעלט זיך דאוונען מנחה.—
ער קען אָבער נישט, נישט לערנען, נישט דאוונען, גאַרנישט!
ווי אַ זילבערן גלעקל קלינגט אין אים דער ניגון! דער מענטש
האַלט עס נישט אויס! ער גייט ממש אויס פאַר צער! עס גייט
אַזעק אַ טאָג, אַ צווייטער, אַ דריטער — ער פאַלט שיר נישט
אין אַ מרה שחורה אריין... ער פאַסט תעניתים—עס העלפט נישט!
ער קען דעם ניגון נישט פטור ווערן! ער וועקט אים ביינאַכט
פון שלאָף!

און דאָס איז אַ מענטש, וואָס האָט, זייט ער לעבט, קיין
מנחה פאַר אַן עמוד נישט געדאוונט; כמעט קיין קול נגינה פון
זיך נישט אַרויסגעגעבן! שבת פלעגט ער די זמירות אָפּזאָגן און
אויפן אָרט פון זינגען — לערנען אַ בלאַט גמרא!
פאַרשטייט ער דאָך, אַז עס איז נישט פשוט!
"מעשה שטן!" טראַכט ער און פאַלט ביי זיך אָפּ גאַר
אינגאַנצן.

דאכט זיך, אַז אַצינד מוז מען שוין פאַרן?
פרעגט אָבער דער יצר-הרע: יאָ, פאַרן, נאָר וואואַהין?
צדיקים איז דאָ אַ סך, — וועלכער איז דער אמת ער צדיק, ביי
וועמען קען מען באמת אַ פעולה האָבן? הייבט אָן דער למדן
צו קלערן.

באַקומט ער נאָך אַ ווינק פון אויבן.
מאכט זיך אַ מעשה און ר' דודל טאַלנער כוז עוקר זיין
און פאַרן איבער ראַדזיוויל...

די מעשה פון דער מסירה ווייסט איר אורדאי. און זאָגן
זאָג איך אײך, אַז עס איז אַן עונש געוועזן! מען האָט נישט גע-
דאַרפט אַרויסגעבען ר' דודלען פון וואַסילקאָוו און פירן קיין
טאַלנע; מען האָט נישט געדאַרפט מבייש זיין קיין שטאָט! און חרב
ונחרב איז דאָס וואַסילקאָוו, נעבאָך, געוואָרן!

די גאסטהייזער האָט כּען פּאַרמאַכט; אַרום און אַרום די קרעטשמעס זיינען בטל געוואָרן! ער פּכר לחם זיינען זיי, לאַ עליכם, געקומען...

נאָ דיר! מסרט מען און טאַלנע ווערט אויך חרוב! ר' דודל האָט געהאַט אַ גאַלדענע שטול, מיט אַן אויסגע קריצטן פּסוק: דוד מלך ישראל חי וקים! מאַכן מוסרים דערפון אַ פּאַלאַטיקע און עס שלאָגט אָן אין פעטערבורג...

מילא, מיר ווייסן, אַז עס איז געווען בבחינת: מאַן מלכי רבנן... נאָר גיי פּאַרטייטש עס די גענעראַלן אין פעטערבורג! הכלל, ר' דודל מוז עוקר זיין, האַלט ער, דורכפּאַרנדיק, שבת אין ראַדזיוויל, און אונזער ראַדזיווילער למדן גייט למול צום שלש סעודות!

דער יצר הרע גיט זיך אָבער נאָך נישט אונטער. ער קומט אַריין און זעט אַ קליין יידעלע, טאַקע אַ פּיצל יידעלע זיצט אויבנאָן ביים טיש, מען זעט נישט מער אַרויס נאָר אַ גרויס, גאָר אַ גרויס שטריימל מיט זילבערנע האָר, וואָס פּאַלן אים אויפן פנים מען זיצט שווייגנדיק, מען זאָגט קיין תורה נישט... אַנטפּאַלט אים טאַקע, דעם למדן, דאָס האַרץ...

דאָס איז עס און גאָר? טראַכט ער דער למדן. נאָר ר' דודל האָט אים שוין דערזען און גיט אַ זאָג: זען דיך, למדן.

און באַתו הרגע איז ער שוין צו זיך געקומען. ער האָט שוין געכאַפט ר' דודלס אַ בליק, עס האָט אים שוין אַ ברי גע- טאָן ביי דער נשמה!

איר האָט אוודאי געהערט פון טאַלנערס אויגן אין זיינס אַ בליק האָט געשטעקט אי שררות, אי קדושה, אי גבורה; וואָס איר ווילט האָט אין בליק געשטעקט! און, אַז ר' דודל זאָגט: זען דיך, מאַכט מען שוין דעם למדן אַן אָרט ביים ניש. זעצט ער זיך און וואַרט.

און אַז ר' דודל זאָגט ווייטער: — מען איז מכבד דעם למדן מיט אַ ניגון! אַנטפּאַלט אים די מוטערס מילך: ער — און אַ ניגון...

גאָר עמיך דערלאנגט אים שוין אין פלייצע: אז ר' דודל
הייסט, זינגט מען מילא, זינגט ער!

און ער הייבט, בעפאך, אָן מיט אַ ציטער; און ער שטאַמלט
קוים אַרויס אַ התחלה פון אַ ניגון. און וואָס וויל ער זינגען,
דער למדן? מן-הסתם דער יתומהס ניגון; קיין אַנדערן קען ער
נישט! און ער ציטערט, און שטאַמלט, און זינגט. און דער ניגון
ווערט שוין ווייטער אָן אַנדערער! ער האָט שוין אַ ריח תורה,
אַ יניקה פון קדושת שבת, מיט אַ הרהור תשובה פון אַ ייד
אַ למדן... און זינגענדיק, דערפילט ער, דער למדן, דעם ניגון,
און הייבט אָן וואָס אַ רגע בעסער און פרייער צו זינגען...

אינמיטן הייבט אָן ר' דודל, ווי זיין שטייגער פלעגט זיין,
שטילערהייט אונטערצוברומען, דער עולם דערהערט און כאַפט
אונטער. מיטן עולם צוזאַמען צעהיצט זיך דער למדן אויך, ער
קריגט אַ ברען! ער איז שוין גאָר אַרויס פון די פלים, — ער
זינגט טאַקע!

און דער ניגון הויבט זיך אָן פלוצים צו גיסן ווי אַ „נהר-
די-נור“ — אַ פייערפלאַמענדיקער טייך... און די פאַליעס שלאָגן
אַלץ ברייטער און העכער, אַלץ פייערדיקער און פלאַמענדיקער!

און עס ווערט דעם ניגון שוין ענג אין שטוב, און ער
רייסט זיך דורך די פענסטער אין גאַס אַריין! און עס גיסט זיך
אין גאַס אַריין אַים פון קדושה, פון פייערדיקער קדושה; און
נבהל ונשתומם רופט דער עולם אין גאַס:

— דער יתומהס ניגון! דער יתומהס ניגון!

דער ניגון האָט באַקומען תיקון און דער למדן אויך.
פאַרן אוועקפאַרן האָט אים ר' דודל אוועקגענומען אין
אַ זייט און געזאָגט אַ פאַר ווערטער.

— למדן — האָט ער אים געזאָגט — האָסט מבייש געווען
אַ בת-ישראל! דו ביסט אויפן שורש פון איר ניגון קיין מבין נישט
געוועזן! האָסט זי גערופן חצופה! —

- גיט מיר, רבי, א תשובה דערויף — בעט זיך דער למדן.
- נישט נייטיק, מאכט דער רבי, זכרונו לברכה, אויפן
- אָרט פון תשובה טו בעסער א מצוה!
- וואָס פאַר א מצוה, רבי?
- מאַך דעם מיידל חתונה; הכנסת-כלה איז א גרויס
- מצוה!

און צונד הערט די צווייטע זייט פון דער מעשה:
אין עטלאכע יאָר שפעטער, אז דאָס מיידל האָט שוין
לאַנג חתינה געהאַט מיט אַן אלמן אַ סופר, איז מען ערשט גע-
וואָר געוואָרן פון וואַנען זי קומט אַרויס!
עס האָט זיך אויסגעוויזן, אז דאָס מיידל איז דעם אַלטן
קאַצנערס אַן אייניקל! און די נעשה איז אזוי געווען:
דער איידים זיינער, דער קיעווער, איז זיך אַמאָל געגאַנגען
מיטן ווייב אין טעאַטער אַריין אויף אַ גאַנצן אָוונט. און טאַקע
דעם אָוונט האָט מען זיי אוועקגעגנבעט דאָס איינציקע קינד...
נאָר אָפגעבן זיי די טאַכטער האָט מען שוין נישט געקאַנט...
די מוטער האָט שוין לאַנג ניט געלעבט און דער פאַטער
איז שוין לאַנג געוועזן אין אַמעריקע...

פארטיימשונגען פון די שווערע העברעאישע ווערטער,
וועלכע געפינען זיך אין דעם ווערק.

מלוה מלכה (א סעודה שבת-צונאכט צו באגלייטן דעם שבת)
העכסטער מדרגה פון דבקות (די העכסטע מדרגה פון פארנעטערונג)
תוכו רצוף אהבה (אינערליך איבערפילט מיט ליבע)
ראה עמידתנו (זע אינזער לאגע)
ברור פשמש (קלאר ווי דער סאג, ווי די זין)
ראש וראשון (דער עלטסטער)
באשר בכך (תויל דאס איז אזוי און אזוי)
קמצן (א קארגער)
ים הקרח (דער פארפראענער ים)
ביטול תורה (ניט לערנען)
מעשה נורא (א שרעקלאכע געשיכטע)
סוגיא (אפטיילונג)
עד כפר לחם (ביון לעצטן ביסן ברויט)
מאן מלכי רבנן (ווער זיינען די קעניגן די לימדיים)
באותו הרגע (אין דער מינוט)

ווילנער פארלאג

פון

ב. א. קלעצקיין

אלע ווערק פון י. ל. פריץ.

- I באנד פאקטישע אומגעזעענע
- II די צייט
- III דראמען
- IV אדם וחיה (אין 2 טיילן)
- V חסידיש
- VI פאר קליין און גרויס
- VII סקיצן און בילדער
- VIII אויפזאצן און פעלעטאָנען
- IX ארט און ניו
- X פון שטיב און גאס
זינגע זכרונות

שלושה אט.

- I ערד וואס
- II שלמה נביא
- III דראמען באנד I, II, III
- IV דעמאלטע אומגעזעענע
- V אומגעזעענע
- VI דעם נייע לעבן

א-1111

Wydawnictwo Wileńskie B. KLIFKINA,
Wilna, Mała-Steńska 23